
Een vernieuwde beroepsstandaard voor Humanistische geestelijke begeleiding

Wilma Reinders is teamleider visie en beleid bij het Humanistisch Verbond. In die functie heeft ze het initiatief genomen om de beroepsstandaard voor humanistisch geestelijk begeleiders te vernieuwen. Een gesprek over de veranderingen binnen de het Humanistisch Verbond en in het bijzonder op het vlak van de geestelijke begeleiding.

Iris van der Heul

Hoe is het Humanistisch Verbond ontstaan?

In 1946 is het Humanistisch Verbond opgericht. Vlak na de bevrijding waren mensen ervan overtuigd dat alles anders moest en vooral dat alles anders kon, zonder goed te weten hoe dat er dan uit moest komen te zien. De bekendste oprichter is Jaap van Praag. Hij was sociaal bewogen en levensbeschouwelijk geïnteresseerd. Hij had ook een socialistische partij kunnen oprichten of zich daarbij kunnen aansluiten, maar hij

koos voor het humanisme. Zijn streven en invloed zijn voelbaar geweest tot in de jaren tachtig van de vorige eeuw.

Hij had het over een 'grote strijd' en een 'kleine strijd', wat nog steeds levende en betekenisvolle termen zijn voor het Humanistisch Verbond. De 'kleine strijd' richtte zich op het bieden van een huis aan niet kerkelijke mensen, een plek waar ze zich konden verenigen en erkenning voor hun status konden verwerven. In de tijd van de bevrijding kwam de verzuiling weer sterk terug en veel niet kerkelijke mensen hadden het gevoel dat ze op levensbeschouwelijk terrein als 'niets' gezien werden, terwijl ook zij een moraal en een ethisch besef hadden.

De 'grote strijd' was gericht tegen het nihilisme. Dat had sterk met de oorlog te maken, want behalve het optimisme was er ook desillusie. Van Praag zag dat als een gevaar en daar wilde hij een perspectief tegenover zetten. Hij is al vrij snel na de oprichting begonnen met het ontwikkelen van de geestelijke verzorging als een middel of methode om iets te kunnen bijdragen aan die 'grote strijd'. Hij vond het belangrijk om mensen van allerlei gezindte een uitweg te bieden als ze vastliepen.

Wilma Reinders

Hoe kreeg de Humanistische geestelijke begeleiding vorm?

Ik ben pas eind jaren negentig bij de geestelijke begeleiding betrokken geraakt, maar ik weet dat de eerste humanistisch geestelijk verzorger als vrijwilliger in de jaren veertig actief was in de zogenaamde DUR-kampen (Dienst Uitvoerende Werken) in een ziekenhuis (het huidige UMCU). De arbeiders in die kampen werkten aan de wederopbouw van ons land, aan ontginning en later aan de Deltawerken. In 1952 vond het eerste gesprek plaats in het UMCU tussen een (Engelse) patiënt en een (vrijwillig) humanistisch raadspersoon. In 1964 begon een proef met een professionele betaalde dienst Humanistisch Geestelijke Verzorging bij de krijgsmacht, nadat vanaf 1947 er op vrijwillige basis buiten de kazernemuren al bijeenkomsten voor buitenkerkelijke militairen werden georganiseerd.

In 1967 is dit bestendigd. Pas in 1968 gingen de eerste beroepskrachten van de dienst Humanistisch Geestelijke Verzorging bij Justitie aan de slag voor buitenkerkelijke gedetineerden. De eerste cursus voor humanistisch vormingsleider en humanistisch

De grote strijd en de kleine strijd

geestelijk verzorgers ging in 1963 van start. Maar er was al snel behoefte aan een betere opleiding. Daarvoor werd het Humanistisch Opleidings Instituut (HOI) opgericht in 1964. Het HOI ging in 1989 op in de Universiteit voor Humanistiek

Zou je kunnen zeggen dat het Humanisme voltooid is?

Ja en nee. Een van de belangrijkste zaken waar het Humanistisch Verbond altijd voor opgekomen is, is het recht op zelfbeschikking en kwesties die daarmee te maken hebben. Zo ondersteunde het Humanistisch Verbond de homobeweging in de jaren tachtig. Ook in het debat over abortus en euthanasie heeft het Humanistisch Verbond een emanciperende rol gespeeld. Sinds de jaren negentig is dat wat minder geworden. De strijd was voor een groot deel gestreden. De bovengenoemde kwesties werden in wetgeving opgenomen en ook het recht op zelfbeschikking leek bevochten.

Ik zie dat er nu twee bewegingen gaande zijn. Aan de ene kant blijft het belangrijk om het geluid over zelfbeschikkingsrecht te laten horen in het publieke debat vanuit niet kerkelijk perspectief. We delen veel waarden met andere levensbeschouwelijke stromingen, maar dit blijft wel een onderscheidend thema. De visie van het Humanistisch Verbond is dat het leven niet gegeven is en dat er niemand behalve jijzelf is die daar iets over te zeggen heeft. Het leven is van jou en elk mens mag daarover zelf beslissingen nemen. Af en toe komt er weer een kwestie waarbij dat actueel is, zoals kinderbesnijdenis. Daar zijn we alert op. Op zo'n moment brengen we ons standpunt naar voren.

Daarnaast legt het Humanistisch Verbond in zijn activiteiten de laatste jaren meer het accent op wat wij 'persoonlijk humanisme' noemen. We proberen aan de vraag van leden en een groter publiek tegemoet te komen met een uitbreiding van ons aanbod op levensbeschouwelijk vlak. Zo geven we nu cursussen humanisme, levenskunst en 'Ook sterven moet je leren'. De geestelijke begeleiding is van oorsprong meer bestemd voor niet-leden, namelijk mensen die in zorginstellingen, het leger en de gevangenis verblijven. We onderzoeken dit jaar of er bij onze leden en andere geïnteresseerden ook behoefte is aan het dienstenaanbod dat onze geestelijk begeleiders nu vooral intramuraal bieden.

Om financiering te waarborgen heeft het Humanistisch Verbond zich georganiseerd als zendende instantie

Aan de andere kant richten we ons meer op de internationale beweging. In Noord-Europa is de strijd om erkenning van niet-kerkelijke levensbeschouwelijke organisaties als het Humanistisch Verbond wel gestreden, maar in Zuidoost-Europa ligt nog een taak voor ons. Nederland en andere landen die al verder zijn kunnen leren van de strijdbaarheid van die landen waar de strijd nog niet voltooid is en de manier waarop ze daarmee omgaan. Zij kunnen op grond van onze ervaring een aantal stappen overslaan. Het Humanistisch Verbond is met het oog op onder meer die agenda actief lid van de European Humanist Federation (EHF) en de International Humanist and Ethical Union (IHEU). Die laatste richt zich strategisch vooral op de VN; de EHF richt zich politiek op de EU. De scheiding van kerk en staat is in hun lobby een belangrijke speerpunt.

Hoeveel mensen noemen zich humanist in Nederland?

Het Humanistisch Verbond telt ruim 13.500

leden, maar er zijn veel meer mensen die zich humanist voelen. Zij onderschrijven humanistische waarden zonder dat zij lid zijn van een humanistische organisatie. Uit recent onderzoek blijkt dat dat er ruim 750.000 zijn. Ze noemen zich geen humanist, maar zouden zich met een heel klein duwtje ook zo kunnen gaan noemen. We beseffen tegelijkertijd dat een lidmaatschap niet meer zo van deze tijd is. Daarom kun je je nu op verschillende manieren aan het Verbond binden. Naast lid kun je ook donateur, abonnee van *Human*, nieuwsbrieflezer of deelnemer aan een cursus zijn. Maar er zijn veel meer humanistische organisaties, allemaal met een eigen achterban. Kijk bijvoorbeeld naar *Human*, die heeft het afgelopen jaar meer dan 70.000 leden.

Regelmatig komt de vraag in zorginstellingen naar voren wie de mensen die niet geloven geestelijke begeleiding biedt. Dan wordt er gedacht aan een humanistisch geestelijk begeleider. Humanisme wordt daarmee gedefinieerd als 'dat wat niet geloof is'. Hoe zou je dat positief formuleren?

Dat het humanisme gelooft in de kracht van mensen. Het motto van het Humanistisch Verbond is niet voor niets 'zelf denken, samen leven'. Dit is ook het centrale uitgangspunt van het werk van de humanistisch geestelijk begeleiders. Zij bieden hun cliënten geen vaststaand pakket aan dogma's en antwoorden, maar gaan samen met de cliënt op zoek naar antwoorden in de nieuwe omstandigheden die knagen aan hun bestaanszekerheid. Ze zijn erop getraind te luisteren naar het unieke verhaal van deze unieke mens en zijn erop gericht cliënten zo toe te rusten dat zij hun eigen kracht en mogelijkheden ook in moeilijke omstandigheden zo optimaal mogelijk benutten. Jaap van Praag gebruikte hiervoor het mooie woord 'weerbaarheid'.

Overigens denk en hoop ik dat dit onder tussen een achterhaalde vraag begint te worden. Je ziet dat zorginstellingen bij aanstelling van geestelijk verzorgers de denominatie steeds meer loslaten. Geestelijke

begeleiding wordt steeds meer gezien als een professie, die door goed opgeleide mensen uitgevoerd wordt, waarbij denominatie niet meer op de voorgrond staat. Professionals van wie het wel duidelijk is dat ze in een apart domein werken, dat niet door een psycholoog of een maatschappelijk werker bestreken wordt. De geestelijk begeleider is er in feite voor iedereen. In dat perspectief gezien is de humanistische geestelijke begeleider, die altijd al uitsluitend in de tweede lijn werkte, een voorloper van de huidige tendens geweest en past nu helemaal in het tijdsbeeld. Ik denk dat het met het oog op de toekomst van de geestelijke begeleiding van groot belang is dat de VGVZ samen met het Humanistisch Verbond en de andere zending instanties gaat werken aan een sterk en eensluidend profiel van geestelijke begeleiding, waarmee we gezamenlijk naar buiten treden. In dat profiel moet de levensbeschouwelijke en denominatieve component geborgd worden, maar niet meer voorop staan. Vanuit het Humanistisch Verbond werken we de komende jaren graag met de VGVZ en andere partners mee aan deze ontwikkeling.

Uit welke bron put een humanistisch geestelijk begeleider?

Het Humanistisch Verbond heeft de Humanistische Canon samengesteld (www.humanistischecanon.nl), die een goed beeld geeft van de enorme traditie van filosofie, poëzie en literatuur. Humanistisch geestelijk begeleiders putten voor hun eigen inspiratie uit deze canon, maar gaan met het oog op hun cliënten ook op zoek naar 'toegankelijker' poëzie, muziek en beeldende kunstuitingen die inspiratie en houvast kunnen bieden.

Is er een kader waarbinnen de geestelijk begeleider opereert?

Ja, de Beroepsstandaard humanistische geestelijke begeleiding (www.humanistischverbond.nl/cms/files/beroepsstandaard.pdf). Het Humanistisch Verbond benoemt de humanistisch geestelijk begeleider en die tekent er met aanvaarding van die benoeming voor zich aan deze Beroepsstandaard te houden.

In de Beroepsstandaard worden de humanistisch geestelijk begeleiders ook ambtsgebonden genoemd. Hoe duiden jullie het woord ambt?

We geven de voorkeur aan het woord 'benoeming', maar in de Beroepsstandaard wordt inderdaad ook het woord ambt gebruikt. Om financiering van humanistisch geestelijke begeleiding te waarborgen vanaf de jaren zestig van de vorige eeuw, heeft het Humanistisch Verbond zich in die periode op dezelfde manier als de kerken georganiseerd, namelijk als zending instantie met ambtsdragers. Binnen deze constructie doet de humanistisch geestelijk begeleider als ambtsdrager zijn werk niet als individu, maar representeert hij in zijn werk het humanistische gedachtegoed en het georganiseerde humanisme in Nederland, waar het Humanistisch Verbond voor staat. Deze constructie waarborgt voor de humanistisch geestelijk begeleider de vrijplaats en het verschoningsrecht, voortkomend uit de scheiding van kerk en staat.

Nederland kan leren van de strijdbaarheid van landen waar de strijd nog niet voltooid is

Deze constructie is destijds voor de ontwikkeling van betaalde, professionele humanistische geestelijke begeleiding erg belangrijk geweest, maar ze begint steeds meer te knellen. Dat komt door maatschappelijke ontwikkelingen, zoals secularisering en veranderingen in met name de zorg, die ook het Humanistisch Verbond en de positie van de humanistisch geestelijke begeleiding raken. We hebben in de nieuwe Beroepsstandaard mede een basis gelegd voor verdere vernieuwing en verruiming van de huidige constructie. We leggen nu meer nadruk op de relatie tussen de humanistisch geestelijk verzorger en de humanistische waardegemeenschap, en minder op de hiërarchische verhouding.

Hoe is de Beroepsstandaard tot stand gekomen?

Er was een beroepsstandaard, maar die was summier en verouderd. Het was van belang en een kans om nieuwe inzichten op diverse terreinen in een nieuwe Beroepsstandaard te verwerken. We hebben de Beroepsstandaard uitgewerkt met een werkgroep van hoofden van dienst en praktiserende humanistisch geestelijk begeleiders onder leiding van Jan Hein Mooren. Hij is niet alleen docent aan de Universiteit voor Humanistiek, maar ook hoofdbestuurslid van het Humanistisch Verbond. In verschillende fasen zijn docenten van de Universiteit voor Humanistiek en humanistisch geestelijk begeleiders uitgenodigd mee te denken en commentaar te leveren. Op deze manier is een breed gedragen standaard tot stand gekomen, waarvan deel 1 (Grondslagendocument) geheel nieuw is en de overige drie delen (Beroepsprofiel, Beroepscode en Benoemingsprocedure, aangevuld met een Klachten- en Geschillenregeling) geactualiseerd zijn. Alle

750.000 mensen noemen zich geen humanist maar met een heel klein duwtje zouden ze zich zo kunnen gaan noemen

betrokkenen hebben de nieuwe Beroepsstandaard positief ontvangen. We hebben de indruk dat het een bruikbaar handvat is, zowel voor de humanistisch geestelijk begeleiders zelf als voor managers en cliënten, en de commissie die de benoembaarheid van kandidaten toetst.

In de tweede helft van 2014 evalueren we de standaard. Die is dan anderhalf jaar in wer-

king. Van sommige zaken blijkt nu al dat ze verder moeten worden uitgewerkt. Zoals de manier waarop we elke vijf jaar de benoeming evalueren. In de vorige beroepscode was de benoeming gekoppeld aan de werkplek. In deze nieuwe code is het een peroonsgebonden benoeming geworden, terwijl er wel die vijfjaarlijkse evaluatie is. De vraag die daarbij opkomt is: benoemt het Humanistisch Verbond voor het leven, zoals de kerk dat doet, of zitten daar grenzen aan? Daar moeten we nog eens kritisch naar kijken.

Welke rol speelt het Grondslagendocument in de beroepsstandaard?

In dit document hebben we geprobeerd de grondslagen van de humanistisch geestelijke begeleiding anno nu vast te leggen. Verheldering van die grondslag was vooral van belang voor de commissie die de benoembaarheid van kandidaten toetst én voor de kandidaten zelf (afgestudeerden aan de Universiteit voor Humanistiek). Het Nederlands humanisme kent een breed spectrum van uitgesproken atheïstisch tot uitgesproken religieus. Met het Grondslagendocument zijn de grenzen van het humanisme beter afgebakend. Zodat kandidaten daar duidelijkheid over hebben voor hun toetsingsgesprek, en de commissie tot een zo transparant mogelijk oordeel kan komen.

Wilma Reinders studeerde Neerlandistiek, met als specialisatie zestiende-eeuws Nederlands humanisme. Zij werkt als teamleider Visie en Beleid op het landelijk bureau van het Humanistisch Verbond in Amsterdam. De ondersteuning van de humanistische geestelijke begeleiding is één van haar kerntaken.

Iris van der Heul is geestelijk verzorger bij Marente in Oegstgeest.